

Анатолій КОЛОДНИЙ,
заст. директора Інституту
філософії НАН України
Сергій ЗДІОРУК,
зав. відділом Інституту
стратегічних досліджень

СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦЕРКОВ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Україна втретє упродовж своєї історії переживає процес національного відродження, яке не лише стимулювало активізацію релігійної діяльності різних конфесій на українському ґрунті, а й поставило питання про національну релігію українців. Актуалізація цього питання зумовлена рядом факторів. Політика гомогенізації українського народу щодо тих чи інших національно-релігійних ідей, яку проводять нині деякі представники творчої інтелігенції, спрямована на формування уявлення про християнство (в тій чи іншій його конфесійній визначеності) як єдиного носія національної самобутності та національних традицій. Саме тому робиться спроба національно орієнтованих сил в Україні використати релігію як засіб відродження українського етносу. При сприянні певних конфесій, оголошених національними, вони прагнуть здолати фактори, що протягом століть слугували денационалізації українців. Проблема національної релігії постала ще й тому, що відродити українську культуру можна лише за умови включення до неї всіх складових духовності етносу, в тому числі й тих, які тривалий час розглядалися як щось акультурне, чуже для нього.

Розбудова Української державності тісно пов'язана з реалізацією ідеї розбудови Української Національної Церкви. Оскільки й в сучасному світі релігія має надто вагоме значення, то ані політичні чи економічні, ані духовні чи культурологічні проблеми не можуть бути вирішені позитивно й цивілізовано без її участі. Етноконфесійна специфіка релігії надає цим процесам особливого духовно-емоційного забарвлення, збагачуючи їх своїм колосальним історичним досвідом.

Кожна національна держава з необхідністю в контексті своїх життєвих і стратегічних інтересів формує та реалізовує геоконфесійні інтереси нації, як особливу зацікавленість до міжнародних відносин у сфері релігійно-церковного устрою. Така позиція держав, окрім духовно-морального та соціально-культурного аспектів, зумовлюється також їх турботою про національну безпеку в новітню епоху духовно-інтелектуальних експансій. Лиш наявність своїх релігійних інститутцій дає можливість нації входити в різні міжнародні релігійні центри і виражати там інтереси своєї національної держави і водночас боронити свій національний духовний простір від зовнішньої агресії на нього з боку чужоземних конфесій і церков.

Характерно, що політика колоніальних режимів і пануючих при них церковних структур щодо церков України, які боролися за її державність чи, принаймі, якоюсь мірою сприяли виживанню й розвою нації, була майже ідентичною як за монархічних, так і за тоталітарних часів. Але це й не дивно, адже самостійні національні церковні інститути може мати лише незалежна держава. Ступінь їх розвитку є також ознакою цивілізованості нації та її держави, оскільки релігійні інститути є дієвим засобом входження нації у світове співтовариство й можуть відігравати значну роль в справі мирного порозуміння між народами, що, звичайно, неприйнятне для колоніальних і тоталітарних режимів та вірнопідданих їм пануючих церков.

Підпорядкування в 1686 році Української Церкви Московському Патріархові було

найбільш згубною із всіх відомих юрисдикцій. Прадавній цезаропапізм РЦП давав можливість світській владі (як царській, так і радянській) впливати на народи подвійно і тотально: "знизу" - безпосередньо на віруючих і нижчий клір, а "зверху" - на священноначаліє й уся ієрархію.

Російська православна церква за радянських часів стала значною мірою вже не церковною структурою у первинному розумінні цього поняття, а скоріше політизованою інституцією. Такий стан зумовлений значною мірою її власною імперською суттю та структурою. Зовнішні ж умови існування РПЦ, коли вона століттями після петровських реформ не мала канонічно доведеної ієрархії, а десятиліттями управлялася спорадичними імпульсами окремих світських і церковних діячів, не маючи навіть Синоду, сприяли цій трансформації. В наш час політичні сили одіозного комуністичного стану зникаються з ортодоксальним обскурантизмом релігійних діячів російського православ'я, загрожуючи не лише демократії в Росії, а й будь-якому народу, що не скорився й не хоче стати "під високу руку Москви".

Відтак, виокремлення УПЦ й ослаблення РПЦ, творить велике благо для України. Надто міцно засів імперський дух у всіх структурах Російської церкви і надто глибоко вросло в неї коріння шовінізму. Після обезглавлення її Петром I та прирученням Катериною II, ця Церква більше ніколи не мала окремого голосу, а була лиш знаряддям (не без свого інтересу) у нечестивих руках політиків. Все заступило, як влучно означив це професор О.Пріцак, "парадоксальне сполучення політично-релігійних ідеалів".

У важливості і значимості етноконфесійних чинників у грядущу епоху духовно-інтелектуальних експансій націй і держав, які йдуть на зміну військово-політичній агресії та економічній експансії минулого і сучасності, не мають сумніву ні вчені, ні політики. Саме тому слід глибше усвідомити наслідки своєї діяльності в цьому аспекті і всьому кліру, а особливо тому, що знаходиться в церквах іноземної юрисдикції.

Звернення етносів до релігійних вірувань на теренах колишніх соціалістичних країн є цілком природним. Релігія постає як невід'ємний чинник розвитку їх націй. Етноконфесійна специфіка релігії, яка формується взаємодією її з етнічними чинниками, стимулюється з необхідністю потребою нації у власній Церкві. Проте це аж ніскільки не означає поступу до якоїсь національної автаркії. Етноконфесійна специфіка релігії суттєво допомагає саме усвідомленню нацією своєї самоцінності й самодостатності.

Реальний поступ соціуму проходить в етнічних формах, що в повній мірі стосується і новітньої історії - історії нового етапу формування та розвитку національних держав. Релігійні ідеї, навіть маючи метаєтнічний характер, реалізуються не інакше як в етнічній формі, адже носії релігійності з необхідністю належать до певного етносу. Свідченням цього є те, що церковно-релігійна діяльність ніколи не обмежувалася лише культовою, місіонерською чи просвітницькою діяльністю. Вона завжди мала свої інтереси й широку програму національного устрою. З розбудовою Української держави стали реалізовуватися такі програми Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) й Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ), які довгі десятиліття піддавалися репресіям з боку радянського режиму. Вирізняються також активним пошуком своєї етноконфесійної ніші в Україні й протестантські віросповідання, зокрема, церкви Євангельських християн-баптистів (ЄХБ), Адвентистів сьомого дня (АСД), Християн віри євангельської (ХВЕ) та ін.

Грунтуючись на тому, що насильницьке викорінення релігії було неприродним і антигуманним й значною мірою привело до порушення структури українського етнікосу, наша нація, розбудовуючи свою державність, яка тільки й може забезпечити їй незалежність і благополуччя, з необхідністю має возвести й всі інші свої атрибути. Не останню роль серед них мають зайняти національні помісні Церкви.

Становлення незалежних національних церков в Україні викликає неоднозначну оцінку, навіть занепокоєння. Вбачається в цьому і порушення східнослов'янської православної єдності, і загроза перетворення на зразок Росії національної церкви фактично в державну, і насильницьке навернення з часом до цієї церкви всіх українців.

Церква Московської юрисдикції поширює думку про неблагодатність національних церков, яка, визнаємо це, подеколи сприймається за істину.

Правомірність і доцільність формування національних церков в країнах, що здобули свою незалежність, часто ставиться під сумнів як в деяких періодичних випадках, так і на міжнародних релігієзнавчих конференціях, особливо західними колегами.

Перш ніж висловити свою думку з цих питань, визначимося в поняттях.

Погодимося з тим, що релігії взагалі не існує. Це лише філософи й теологи дають узагальнююче її визначення і характеристику. Релігії поділяються на природні, національно-державні і світові. Але всі вони, функціонуючи в певному географічному, соціальному, побутовому, культурному середовищі, здобувають специфічне етнічне забарвлення, етнізуються. Так, немає православ'я взагалі. Догматично воно єдине, але у всьому іншому національно самобутнє. Так зване руське православ'я є по суті російським. Останнє перейменоване на руське в сталінську добу, коли було вирішено використати Московський Патріархат як засіб утвердження ідеї "єдиної і неподільної держави". З цією ж метою сталінськими спецслужбами в 1930 році було організовано "саморозпуск" Української Автокефальної Православної Церкви, а в 1946 році - "входження" українських греко-католиків в лоно Руської Православної Церкви.

Сучасне піднесення національно-релігійних рухів зумовлює широке використання поняття "національна церква" в найрізноманітніших політичних і літературних жанрах. Одночасно це породжує певні складнощі, а нерідко й відверті спекуляції, особливо в публіцистиці й політичних змаганнях громадських та й церковних діячів. Для визначеності та ефективності аналізу конфесійно-церковного життя в Україні і його впливу на соціально-політичні, духовні й етнокультурні процеси нації необхідно прийняти певну дефініцію поняття "національна церква". Насамперед зауважимо, що вона має охопити принаймі сім визначальних параметрів свого буття - історичний, географічний, етнокультурний, політичний, лінгвістичний, демографічний та праксеологічний.

Відтак **національною церквою** є церква будь-якої конфесії, яка, функціонуючи в певний історичний період й опираючись на свою традицію і набуваючи етноконфесійної специфіки, сприяє поступові етнокультури, самосвідомості й державницького менталітету певної нації, користується національною мовою як богослужбовою та має значний рівень поширення серед населення певної країни чи території.

Поняття "національна церква" фіксує інституалізоване й ієрархізоване певним чином об'єднання послідовників певної національної релігії, через яку вона виражає свою сакральну, етноінтегративну функціональність. Відтак в ролі національних церков виступають конфесійні об'єднання певного етносу, які, функціонуючи в певний часовий проміжок історії і спираючись на свою етноконфесійну традицію, використовуючи мову свого народу як богослужбову і маючи масове поширення серед населення певної країни чи території, сприяє розвитку етнокультури, національної самосвідомості і державності своєї нації.

Водночас відзначимо те, що формування і функціонування національних церков в наш час не має нічого спільного з конфесійно-церковною автаркією чи релігійним шовінізмом, на чому подеколи спекулюють церковні й світські політики. Часи "єдино справедливої віри", очевидно, навіки пішли в минуле, а поліконфесійність держав та націй є об'єктивною реальністю.

Поняття "національна церква" не тотожна поняттю "державна церква". Якщо перша постає складовою духовно-культурного розвитку нації, то друга - складовою соціально-політичного процесу. Для цього їй не обов'язково мати чільну історію в контексті автохтонно-національного розвитку. Якщо в одній державі може бути декілька національних церков чи течій, то державною в країні водночас постає переважно одна церковна інституція.

Україна із-за своєї складної історії і поліконфесійності не може мати свою державну церкву, хоч на це й претендують деякі церкви. Але якщо таке прагнення в цьому УПЦ КП певною мірою можна виправдати (вона дійсно є національною церквою з глибокою традицією) і можна зрозуміти (тривала колоніальна залежність

мінімізувала її захисні можливості в протистоянні з іншими релігійними течіями), то негласна підтримка з боку деяких державних інституцій різного рівня Православної церкви України Московської юрисдикції явно не йде в руслі процесу суверенізації нашої країни.

Не можна також виправдати надання державного статусу певним церквам на регіональному рівні. Так, одержують підтримку державних органів в західному регіоні греко-католики, а у східному і південному - Церква Московської юрисдикції.

Повністю неспроможними й облудливими є чисельні заяви та виступи деякого щодо процесу конституювання Української національної церкви. "Національна" зовсім не означає "єдина" для всієї нації і, звичайно, не є аналогом національно-державної релігії, хоч остання, природньо, може формувати національну Церкву. Проте не слід ототожнювати поняття "національної церкви" і "церкви (чи конфесії) національної зорієнтованості". Нація в один і той же час може мати будь-яку іманентно необхідну їй кількість конфесій, які об'єктивно сприяють її збереженню та поступові, але не всі вони постають як національні церкви.

Національною в Україні постає не та церква, яка використовує у своїй назві щось від корінного етносу, функціонує на його рідній землі чи має порівняно тривалу тут історію. Якщо церква ігнорує в своїй діяльності національну мову корінного етносу, підпорядкована зарубіжному центру, що нехтує наші національні інтереси, а то й працює проти української суверенності, то вона не є українською національною навіть за умови належності значної кількості її парафіян до українського етносу. Більше того, вона у своєму функціонуванні постає як церква центру своєї юрисдикції.

В наших нинішніх складних і важких умовах національного відродження в ролі національної постає та церква, яка несе національну ідею - незалежність країни, сприяє розвитку і збереженню нашої національної культури, зокрема мови, репрезентує в різних релігійних центрах та інституціях, в т.ч. й в центрі своєї юрисдикції, нашу суверенну державу. Нині в Україні до національних релігійних об'єднань можна віднести лише Церкву Київського Патріархату, Автокефальну православну, Українську греко-католицьку, а також рідновірські течії. Національну зорієнтованість виявляють в Україні Церква Євангельських християн-баптистів, Адвентистів сьомого дня, Християн віри Євангельської, деякі інші.

Якщо говорити про національні церкви, то їх інституалізація в країні має богословське, канонічне, етнічне й правове обґрунтування. Розглянемо їх коротко.

1. Богословське обґрунтування. Інколи можна чути застереження, що християнство - це вселенське космополітичне явище, а тому надання йому національних рис - невиправданий акт. За умов України такого роду судження, особливо заяви про єдине світове православ'я, мають явно українофобський підтекст. Вселенськість християнства, що засвідчують "Дії апостолів", не в тому, що Церква Ісуса Христа має "одну мову і слово одне", а в тому, що його вчення стає надбанням всіх, незалежно від кордонів і на "мові кожного народу" (Дії 2,11). А мова кожного народу - це не лише рідні слова, а й рідні обрядові дії. Останні, як і слова, постають в ролі символічних знаків "справ Божих".

2. Канонічне обґрунтування. 34-те правило Святих Апостолів говорить: "Єпископам будь-якого народу належить знати першого серед них і визнавати його за главу". Наголосимо: "будь-якого народу". Отже, для повноти буття національної церкви необхідно мати свого першого єпископа при загальній кількості - не менше трьох, що дає можливість здійснювати нові поставлення.

3. Етнічне обґрунтування. Кожна нація має право на задоволення своїх релігійних потреб відповідно до своєї традиції і своєю рідною мовою. В 1-му Посланні до коринтян зазначається, що від проповіді в церкві чужою мовою ніякої користі не буде. "В Церкві волю п'ять слів зрозумілих сказати, щоб і інших навчити, аніж десять тисяч слів чужою мовою!" (I Кор. 14,19). Всі з нині діючих в світі автокефальних і автономних православних церков пішли на проголошення своєї незалежності саме в контексті самостійного політичного й соціально-економічного розвитку своїх країн.

Навіть Московська Церква виникла в 1448 році (зауважимо - самочинно) в період формування Московської держави. Дивним є лише те, що ця Церква чомусь схвалює шлях постанови своєї самостійності і водночас відмовляє в праві на це церквам інших народів, в т.ч. й українського.

4. Правове обґрунтування. Кожна національна спільнота згідно Паризької хартії для нової Європи (1990 рік), інших міжнародних правових документів має право на свою релігійну самобутність, вираження, збереження і розвиток своїх особливих традицій і звичаїв. Держава повинна створювати умови для такого розвитку. Але наші національні церкви - українська православна і греко-католицька - переслідувалися й закривалися в роки царизму і тоталітаризму. Відбувалася насильницька асиміляція українців в чужу для них церковну традицію. Тому відродження нашої релігійної самобутності навіть шляхом прийняття певних державних рішень в цьому контексті цілком відповідає міжнародним правовим нормам. Відбувається виправлення допущеного раніше правового перекосу.

Вважаємо, що до тих пір, поки широкі маси українського народу не стануть свідомими своїх національних і державних інтересів і доки український народ не змінить своє економічне становище на краще, національні релігії і церкви України мають право на певне сприяння в своєму становленні й утвердженні з боку держави. Але це сприяння не повинне порушувати зафіксований Конституцією країни принцип рівності конфесій.

Таким чином, якихось вагомих аргументів для протидії з боку інших церков чи світських інституцій процесу становлення в Україні національних церков, здобуття ними автокефалії, створення єдиної Помісної церкви немає. Єдиний, хто всяк активно протидіє цьому, то це по суті одержавлена церква Росії - Московський патріархат.

Інколи в процесі йде мова про канонічний шлях одержання православ'ям України автокефалії. Але, по-перше, якогось офіційного всеправославного документу з цього питання немає. Є лише традиція, коли Церква-мати надає самостійність своїй дочці-церкві. Але ж для Київської (Української) Церкви церквою-матір'ю Московський патріархат не є, бо ж Московська митрополія в 1448 році вийшла з Київської без дозволу на те Константинопольської Церкви. Для Української Церкви скоріше остання є матір'ю, а тому й від неї слід просити Православ'ю України права на незалежність. По-друге, означена традиція в минулому постійно порушувалася, автокефалії поставали всупереч їй, бо ж кожна церковна імперія прагнула зберегти свою цілісність. Приклад цього - становлення патріархатів в Сербії, Росії, Болгарії. Тому діючим в Україні Православним церквам не варто акцентувати увагу на питанні "визнання". Досвід історії засвідчує, що з часом воно прийде саме собою.

Свого часу митрополит Андрей Шептицький застерігав, що роз'єднання українців за конфесійним принципом доведе нарізд до повної руїни, якщо представники українських церков не знайдуть способу поєднання. На різних наукових конференціях у видруках в періодичних виданнях нині часто звучить думка про якийсь близьке об'єднання традиційних християнських церков України, утворення єдиної Помісної християнської церкви. Характерно, що такі прогнози частіше проголошують окремі науковці та богослови (і то переважно греко-католицької орієнтації). Побажання щодо об'єднання православних церков України постійно висловлює також глава УПЦ КП Філарет (Денисенко).

В дискусіях про єдину національну церкву України, шляхи її створення висловлюються різні точки зору: необхідність мати єдину національну автокефальну, Помісну Православну Церкву або ж мати їх декілька, але толерантних у взаєминах між собою; національні церкви мають бути абсолютно незалежні від своїх зарубіжних релігійних центрів або ж, враховуючи традицію і час, знаходитися у підпорядкуванні у якогось вселенського релігійного центру (Риму, Константинополя чи Москви); об'єднання здійснити шляхом входження в одну із наявних православних церков або ж на паритетних началах порозуміння; об'єднатися мають лише православні церкви або ж всі православні і греко-католицька в Українську християнську Церкву; об'єднання

слід здійснити під егідою держави, оскільки церкви в силу ряду причин не здатні самі це зробити, або ж не вип'ячувати це питання, сформувавши в Україні громадянську релігію з відповідними їй атрибутами, а проблеми своїх взаємин церкви хай вирішують самі.

Існує декілька схем молитовного поєднання церков. Тут і повернення до Київської Церкви Володимирового хрещення, яка ще була нероз'єднаною, оскільки поділ на православ'я і католицизм відбувся в 1054 році, і поєднання на основі Українського Східного обряду, який є спільним для українського православ'я і греко-католицизму, і поєднання лише організаційних структур при збереженні у всьому іншому наявної нині самотності церков. Зрозуміло, що кожна із наведених вище думок відповідним чином аргументується, протилежні погляди - заперечуються.

Проте аналіз історії релігії в Україні, а також нинішня релігійна ситуація дають підстави для висновку, що утворення об'єднаної національної церкви на підставі визнання винятковості однієї з конфесій і згуртування навколо неї інших християнських течій практично і теоретично неможливе.

Водночас об'єднання наявних конфесій на якихось паритетних началах також не може відбутися з багатьох причин, а саме: 1) жодна з християнських конфесій в Україні не є витоковою, оскільки Володимир Великий прийняв ще конфесійно не поділене християнство; 2) час існування кожної з християнських конфесій зовсім не співпадає з часом існування християнства в Україні; 3) поява тієї чи іншої християнської конфесії -- це не плід якоїсь суб'єктивної примхи, а відображення об'єктивного процесу історичного розвитку, тому й зникнення їх чи об'єднання може відбутися лише на такій же основі; 4) послідовники кожної конфесії сприймають її як єдино істинну національну релігію, тому це, а також сформована міжконфесійна упередженість, відкидають можливість масового переходу послідовників однієї конфесії до іншої; 5) денационалізовані українці, а також росіяни та віруючі інших національностей сприймають як свою українсько-національно незорієнтовану УПЦ Московської юрисдикції, а тому загроза втрати серед них своїх послідовників перешкоджає останній повернутися до витокового Українського православ'я; 6) якщо греко-католицизм і український автокефалізм зберегли вірність українському православному обряду й організаційним формам життя Володимирового християнства, то УПЦ діє на основі оросіяненого православ'я і є українською не завдяки своїй суті, а відповідно до свого територіального розміщення; 7) непоступливість у визначенні ідентичності ідеї вселенського християнства, яке нібито прийняв Володимир Великий, служить перешкодою у визначенні шляхів зближення християнських конфесій країни; 8) небажання керівництва християнських конфесій в Україні втратити свої позиції в організаційній структурі та відповідні привілеї й почесті.

Але це внутрішні чинники, які стають перешкодою процесу утворення єдиної національної християнської церкви в Україні. Є ще й зовнішні чинники і серед них насамперед протидія цьому процесу з боку Апостольської столиці й Московського Патріархату.

Відтак, як на нас, ідея об'єднання християнських церков України в одну церковну інституцію нині не на часі. Як-то кажуть, де об'єднується дві, з'являється три. Держава, з одного боку, має сприяти тепер забезпеченню насамперед толерантних відносин між традиційними церквами, визнанню ними права на існування в країні інших конфесій, церковних утворень, а з другого -- включенню їх в різні види спільної соціальної діяльності, значимої для національного і духовного відродження, процесу українського державотворення. Утворення єдиної православної церкви України, а тим більше Української християнської церкви, якщо реально оцінювати ситуацію, стане можливим лише тоді, коли весь народ України буде зорієнтований на вибудову суверенної держави, прийматиме за своє процес національного відродження в ній, знехтує вірою в необхідність жити в підпорядкуванні зарубіжним релігійним центрам, ставитиме в основу своєї віри витокову суть християнства, а не його пізніші організаційні чи обрядові нашарування і форми. І тут мудро звучать слова того ж

митрополита Андрея Шептицького, що "якщо хочемо всенаціональної Хати хотінням глибоким і щирим, якщо та воля не є тільки фразою, ілюзією, то вона мусить проявлятися діланням, а те ділання мусить вести до єдності. До єдності в усіх напрямках, тому й до релігійної єдності".

Оксана КУДЛАЙ,
оглядач журналу "Людина і світ"

ПРОБЛЕМИ ПРАВОСЛАВ'Я В УКРАЇНІ

Вже протягом багатьох років міжправославний конфлікт є головною проблемою релігійної сфери України. Свій інтерес до неї, власне бачення шляхів і, головне, результатів її розв'язання висловлюють не лише церковні лідери, а й політичні діячі, широка громадськість і, звісно, органи державної влади. Адже коли мова йде про мир між мільйонами віруючих, про єдність народу і стабільність у державі, ця проблема не може залишатися справою лише єпископату, духовенства та вірних. З іншого ж боку, наявність чималої кількості зацікавлених сторін з їхніми намаганнями нав'язати власну модель вирішення проблеми насправді лише ускладнює й віддаляє його. Адже чим більше різних сил, здатних реально впливати на розвиток подій, залучено до конфлікту, тим менше надії на узгодження їх інтересів і віднайдення компромісу.

У цій статті спробуємо неупереджено - якщо це взагалі можливо - розглянути позиції сторін, що так чи інакше, прямо чи опосередковано залучені до конфлікту. Розпочнемо, природно, з українських православних церков.

Українська православна церква в єдності з Московським патріархатом згідно з грамотою, отриманою у жовтні 1990 р., є "незалежною і самостійною в управлінні". У листі міністрові юстиції України В. Онопенку патріарх Московський і всієї Русі Алексій II (грудень 1993 р.) заявив, що "УПЦ з канонічного погляду має права на все рухоме й нерухоме церковне майно, яке було створене і придбане протягом 1000-літнього існування Православ'я на землі України. У зв'язку з цим Московська патріархія не має на нього жодних претензій... Зв'язок УПЦ з Повнотою Руської Православної Церкви, а через неї з усім православним світом обумовлює канонічний статус УПЦ".

Спроба УПЦ отримати в 1991 р. автокефалію виявилась невдалою. Московський патріархат не погодився з постановою Собору УПЦ (1-3 листопада 1991 р.), який вважав, що політична й релігійна ситуація в Україні (унезалежнення, проголошення Української автокефальної православної церкви, легалізація Української греко-католицької церкви та ін.) вимагає нового статусу церкви. "Таким статусом, - визначив Собор, - має бути повна самостійність і незалежність, тобто автокефалія..." Після провалу спроби отримати незалежність у канонічний спосіб, зміщення митрополита Філарета з посади предстоятеля УПЦ та критичного загострення міжправославного конфлікту в Україні проблема автокефалії лишається однією з найбільш актуальних для церкви. Навіть коли священноначалля намагається відкласти розв'язання цього питання, оголосити його передчасним, не першочерговим тощо, воно постійно нагадує про себе.

Позиція керівництва УПЦ і особисто її предстоятеля щодо міжправославного конфлікту дуже стисло виглядає таким чином. В Україні існує лише одна Українська православна церква, всі інші є розколами. Об'єднуватися з розкольниками не можна, вони повинні приєднатися до канонічної церкви через покаяння. Але будь-які навіть попередні консультації і переговори можливі лише за умови повернення УПЦ храмів і майна, відібраних у неї іншими церквами, та неучасті в діалозі митрополита, а потім патріарха Філарета.

Автокефалія повинна відбутися на цілковито канонічних засадах - її має дарувати Помісний Собор РПЦ, а потім визнати вся Православна Повнота. "Законній державі - законну церкву". Таке гасло речники УПЦ висунули на противагу гаслу "Незалежній